

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gedeon Sándor

A szabadalmi fórumrendszer problémái

Bevezetés

Hazánk rendkívül nehéz helyzetben van, és nyilvánvaló, hogy a megújulás fékjeit minden téren lazítani kell, minden erőt fel kell szabadítani, ami a kitöréshez hozzásegíthet. A kormány gazdaságpolitikája egyértelműen a kis- és középvállalatok megerősítésével kívánja elérni a foglalkoztatás növelését. A szerző véleménye szerint egyértelmű, hogy a hazai szabadalmi rendszer mai állapotában a kis- és középvállalatok innovációs törekvéseinek támogatására alkalmatlan. A fejlesztésre, alkotásra képes, de külföldi tulajdonú vállalatokban nem megfelelő munkakörben foglalkoztatott alkotóképes mérnökök számára szinte hozzáférhetetlen. A kérdés úgy merül fel, **van-e lehetőség arra, hogy nemzetközi szerződésekből származó kötelezettségeink megszegése nélkül hatékonyabbá tegyünk a szabadalmi rendszerünket?**

A szerző két korábbi írásában (ld. www.jogiforum.hu/blog/szellemi-tulajdon) olyan eszközöket keresett, amelyekkel a hatályos jogszabályok változtatása nélkül, illetve kismértékű változtatásával javítani lehetne a hazai szabadalmaztatási eljárás hatékonyságát. Ezek azonban csak szükségmegoldások, a problémák tüneti kezelését szolgálják. Jelen írásában olyan, már a múlt század első felében is felvetett megoldásra tesz javaslatot, amely a problémák gyökeréig lenyúlva a szabadalmi fórumrendszer radikális változtatása útján vezethet közelebb a nemzetközi szabadalmi rendszerben való részvételi lehetőségeink optimális kihasználásához.

A fórumrendszer az első szabadalmi törvényben

A megszerzett jog csak akkor hasznos a jogosultja számára, ha tényleges védelmet nyújt a jog bitorlóival szemben. Ezért kulcskérdés, hogy a jogérvényesítést szolgáló szabadalombitorlási perek hatékonysága kellő mértékű elrettentést jelent-e az ügyeskedő, élőködő, mások eltaposásával érvényesülni kívánó versenytársak számára.

Az 1896. március 1-jén hatályba lépett első önálló magyar szabadalmi törvény¹ létrehozta az önálló szabadalmi hatóságokat, a szabadalmi hivatalt és a szabadalmi tanácsot, amelyekre mint szakhatóságokra hárult műszaki és jogi kérdésekben egyaránt a hazai iparjogvédelmi kultúra alakítása. A jog megadása egyértelműen közigazgatási feladat, míg a megszerzett joggal kapcsolatos viták és a jog érvényesítése bírói hatáskör. A különleges helyzetre tekintettel a megszerzett joggal kapcsolatos bizonyos kérdések, például annak eldöntése, hogy a szabadalom esetleg hiányos információk miatt tévesen került megadásra, a szakhatóság hatáskörébe került. Ennek a kivételnek az áthidalására a szabadalmi hivatalnak két osztálya volt: a bejelentési osztály és a bírói osztály. A *bejelentési osztályhoz* csak első fokú ügyek tartoztak: a bejelentési eljárás intézése, a bejelentés elutasításáig vagy a szabadalom megadásáig, azaz kizárólag közigazgatási feladatok. A *bírói osztály* feladatában már keveredett hatósági és a bírói feladatkör. Mint másodfokú hatóság, panasz esetén felülvizsgálta a bejelentési osztály döntését, és mint bíróság elsőfokon járt el azokkal a megszerzett jogokkal kapcsolatos ügyekben, amelyeket az Szt.1. a hivatal hatáskörébe utalt: megsemmisítés, megvonás és a szabadalom terjedelmének megállapítása (nemleges megállapítás)².

A bírósági hatáskör elvonásának indoka minden valószínűséggel az volt, hogy ezekben az ügyekben a rendes bíróságok nem rendelkezhetek a szükséges műszaki ismeretekkel. A hivatal munkáját úgy szervezték meg, hogy műszaki és jogász bírók egyaránt helyet kaptak az elbírálást végző tanácsokban.

¹ 1895. évi XXXVII. törvénycikk a találmányi szabadalmakról (Szt.1.)

² Szt.1. 38. § és 57. §

Megmaradt a *bírósági* hatáskör szabadalombitorlási perek elbírálására. Ennek több oka is volt. Úgy ítélték meg, hogy ott a műszaki kérdések lényegesen kisebb szerepet játszanak, mint a többi már megszerzett joggal kapcsolatos eljárásban, mert ott nem a jog érvénye, hanem az érvényesítése a kérdés. A másik indok az lehetett, hogy bitorlás esetén a sértett két megoldás között választhatott: vagy büntető bíróságtól kérhette, hogy kihágásért büntessék meg a bitorlót, vagy polgári úton igényelhetett kártérítést. A kihágási ügyekre a járásbíróságoknak, polgári ügyekre a törvényszékeknek, mint kereskedelmi bíróságoknak volt hatásköre.

Ha a bitorlás tényét az alperes nem vitatta, akkor műszaki kérdésben a bíróságnak nem kellett döntenie. Ha azonban a vélt bitorló nem ismerte el a bitorlás tényét, akkor előkérdésként abban kellett döntenie, hogy történt-e bitorlás. Ezt a szakirodalom *pozitív megállapításnak* nevezi, és az eljárás lényegében azonos a szabadalmi hivatal bírói osztályának hatáskörébe tartozó nemleges (negatív) megállapítási eljárással. A különbség az, hogy nemleges megállapítást az kér, aki attól tart, hogy bitorlásért beperelnek, a pozitív megállapítást viszont a szabadalom jogosultja kéri vita esetén és ebben a bíróságoknak kell döntenie. A problémát úgy oldották meg, hogy ha szakértő meghallgatása válik szükségessé, a bíróság a szabadalmi hivatal véleményét köteles kikérni.

Az a paradox helyzet állt elő, hogy a nemleges megállapítás kérdésében kétfokú kontradiktórius eljárás keretében döntöttek, a hivatali szakvélemény készítésére azonban a törvényben semmilyen támpont sem szerepelt, így csak a szakértői véleményekre vonatkozó felelősség terhelte a hivatalt.

Még egy szempontot figyelembe kell venni: a technika és technológia 19. századvégi állapota alapján az Szt.1.-nek ez a rendelkezése még a törvény előkészítése során meghallgatott műszaki szakértők számára is elfogadható volt³. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy azóta eltelt több mint 110 évben a technika hatalmas fejlődésen ment keresztül. Teljesen új iparágak egész sora jött létre. A fejlődés következtében a műszaki kérdések megítélése még a szakhatóságot is egyre nehezebb feladat elé állította, így az akkor is már kompromisszumok segítségével létrejött megoldás az idő előre haladtával egyre kevésbé volt megfelelő. A decentralizált jogalkalmazás (kihágási ügyekben több, mint 350 járásbíróság, polgári perekben több, mint 60 törvényszék

³ Dr. Kósa Zsigmond: A magyar szabadalmi törvények magyarázata. 2. kiadás 1911. Budapest, 280.old.

illetékessége) szinte lehetetlenné tette a szabadalmi hatóságok elvi és műszaki kérdésekben szükséges irányítását.

A fórumrendszer kritikája a múlt század első felében

A bejelentőket képviselő szabadalmi ügyvivők voltak az elsők, akik felemelték a szavukat a helyzet tarthatatlansága miatt: „...*Kelemen István szabadalmi ügyvivő, már 1906-ban széleskörű akciót indított a Szabadalmi Hivatal hatáskörének oly értelmű kiterjesztése érdekében, hogy a szabadalomsértés tényének megállapítása (azaz a pozitív megállapítási kérelem) is a Szabadalmi Hivatal hatáskörébe utaltassék, tekintettel arra, hogy az ily jogvitákban eldöntendő kérdések azonosak ... a negatív megállapítási kérelemben eldöntendő kérdésekkel.*”⁴

A szakma követelése ellenére ezen téren alapvető változás nem következett be. A második világháború után már a kormány is tervbe vette a szabadalmi bíróság hatáskörének módosítását. A szabadalmi ügyvivőkön kívül megszólaltak az ipari minisztérium és a szabadalmi bíróság munkatársai is. A sort dr. Karczag György minisztériumi osztálytanácsos nyitotta meg a Magyar Ipar 1947.09.10.-i számában megjelent írásában⁵, ahol a műszaki szabadalmi bírák részére kötelező jogi szakvizsgát előíró ipari miniszteri rendelet ismertetése mellett utalt arra, hogy „*a szabadalmi bíróság hatáskörét a közeljövőben lényegesen ki kell terjeszteni, amivel szorosabb értelemben vett civiljogi - esetleg büntetőjogi - kérdések is döntése alá kerülnek, amelyek csak alapos általános jogi képzettségű bírói karral lesznek megnyugtatóan elbírálhatók.*” Itt Karczag a szabadalmi bíróságon működő műszaki bírák jogi képzettségének növelésére utalt.

A hozzászólók, Kolos Aurél szabadalmi ügyvivő⁶ és dr. Sályi István szabadalmi bíró⁷ örömmel üdvözölték a kormányzati akaratot a több, mint 50 év óta húzódó probléma megoldására. Gyakorlati tapasztalataik alapján érvekkel támasztották alá a fórumrendszer átalakításának szükségességét, és javaslatokat fogalmaztak meg a végrehajtás lehetőségeire.

⁴ Aknai Miksa: A Szabadalmi Bíróság hatáskörének kiterjesztése. Magyar Ipar. 1948. január 10.

⁵ Dr. Karczag György: Az iparügyi minisztérium fontos intézkedései az ipari tulajdonjogi jogszolgáltatás terén.

⁶ Kolos Aurél: Az átszervezendő Szabadalmi Bíróságnak kizárólagos hatáskört kell biztosítani a szabadalmak körüli jogi kérdések eldöntésében. Magyar Ipar 1947.09.25.

⁷ dr. Sályi István: Milyen hatásköre legyen a Szabadalmi Bíróságnak? Magyar Ipar 1947.10.25.

Kolos Aurél cikkében utalt arra a jogbizonytalanságra, amely a szabadalmi jog érvényesítésével kapcsolatban jelentkezik. A járásbíróóságokon a bitorlás előfeltételét képező azonosság kérdésében *„elsőfokon egyetlen, kizárólag jogi képesítéssel rendelkező bíróra van bízva a döntés.”* Az Szt.1. a szabadalmi bíróság megkeresését csak a leírás értelmezése kérdésében teszi kötelezővé⁸, azonosság kérdésében a bíró legfeljebb szakértőkre támaszkodhat. *„A szakértői bíráskodás veszélyei közismertek.”* *„A bíráskodás szabadalomjogi szempontból nem lehet sem szakszerű, sem egyértelmű.”* *„Ennek folytán hiányzik az előfeltétele annak, hogy a szabadalomadta oltalom a megfelelő mértékben érvényesüljön.”* *„A legminimálisabb követelmény, hogy minden olyan ügyben, amelyben szabadalom-sértés ténye állapítandó meg, ezt a megállapítást törvényes intézkedésből egyedül és kizárólag a Szabadalmi Bíróság végezhesse, és a rendes bíróság annak határozatát köteles legyen döntéseinél alapul venni. Ez volna megnyugtató biztosítéka annak, hogy e téren jogbiztonság uralkodjék.”*

A szabadalmi tanács utódjának, a szabadalmi felsőbíróságnak a hatáskörét 1927-ben a *Kúria* vette át. Az öt tagú tanács elnöke és két bírója mellett két ülnököt a Műegyetem tanárai közül az államfő nevezett ki öt évre⁹. Erről Kolos álláspontja a következő volt: *„A mai megoldás nem megfelelő. Az illetékes tanácsnak bármilyen nagy műszaki tudással rendelkező ülnökökkel való kiegészítése nem nyugtatja meg a jogkereső közönséget. A törvény ez intézkedését annakidején idegen, nagy iparállamok jogszolgáltatásából helytelenül vettük át.”*

Sályi szerint még a hasznosítási engedélyekkel kapcsolatos perekben is szükség van a bírák műszaki tudására. *„Aligha lehet vitás, hogy a törvény a rendes bíróságok és a szakbíróóságok hatáskörébe utalt kérdések között nem szerencsésen húzta meg a határvonalat. [...] a Törvény a rendes bíróságokat, kellő támogatás híján, eleve megoldhatatlan feladat elé állította akkor, amikor olyan kérdések eldöntését is az ő hatáskörükbe utalta, amely kérdések elbírálásához - csak kevésbé különböző körülmények között - kétfokú szakbíróóságot tartott szükségesnek.”* Nem tartotta kizártnak, hogy a *Kúria* legyen a felsőfokú szakbíróóság, de utalt arra a követelményre, mely szerint:

⁸ 51. § harmadik fordulat

⁹ 1927. évi XX. t.-c. 3. §.

„az ügyekben végérvényesen határozó felsőfokú bíróság minden tekintetben magasabb színvonalú legyen, mint az alsófokú bíróság.”

Sályi felismerte, hogy a technika fejlődése még a legfelkészültebb műszaki szabadalmi bírakat is nehéz feladat elé állíthatja: *„Igen bonyolult műszaki kérdések felmerülését is szem előtt tartva, kívánatosnak látszik, ez a bíróság [a másodfokú szakbíróság - G.S.] szükség esetén [...] tanácskozásaiba az ország legkiválóbb szakemberei sorából szakértőket vonhatna be.”*

A hozzászólások sorát a Magyar Hites Szabadalmi Ügyvivők Testületének álláspontjának ismertetésével a Testület elnökének Aknai Miksának már említett cikke zárta le. *„... a Testület [...] minden olyan jogvitának a Szabadalmi Bíróság hatáskörébe utalását tartja szükségesnek, amelynél műszaki alkotásnak szabadalom tárgyát képező műszaki alkotással való összehasonlításának kérdése felmerül, akár polgári, akár büntetőügyről van szó.”* A testület szerint *„a rendes bíróságok hatáskörébe csupán a szabadalom tulajdonjoga iránti perek tartoznának.”* Végül javaslatot tettek a régen vajúdo probléma megoldására: *„... a szabadalomból folyó jogok érvényesítését célzó, az országban folyamatba tett valamennyi ügyek egy bíróságnál való egyesítése e jogterületen csakhamar egyöntetű és egységes joggyakorlat kialakítására vezetne.”*

Fórumrendszer a kommunista hatalomátvétel után

Minden előfeltétel rendelkezésre állt a hiányosságok kiküszöbölésére: jogalkotói akarat és a szakmai támogatás. Az eredmény ismert. Az ipari minisztert, a szociáldemokrata Bán Antalt 1948. februárban leváltották, mert ellenezte a kommunista párttal való egyesülést. **A megindult folyamat megszakadt és 180 fokok fordulatot vett.** A Szabadalmi Bíróságot megszüntették, és helyette a szovjet mintára létre hozták az Országos Találmányi Hivatalt (OTH). **A szakhatóság és a bíróság hatásköre közötti határvonalat nem a műszaki és jogi kérdések között húzták meg, hanem az közigazgatási (államigazgatási) és bírósági feladatok között, de azt is rosszul.** Az OTH feladatai csak a bejelentési osztály hatáskörére terjedtek ki, a bírói osztály feladatait, beleértve a bírói osztály másodfokú közigazgatási feladatait is, a budapesti ítélőtábla kapta meg, amelynek öttagú

iparjogvédelmi tanácsába két ülnököt az OTH elnöke jelölt ki esetenként az OTH iparjogvédelmi tanácsának tagjai közül¹⁰. A polgári perrendtartás módosítása során¹¹ a budapesti ítélőtábla helyébe a Fővárosi Bíróság lépett¹², amely öt helyett háromtagú tanácsban hozta meg döntését, másodfokon a Kúriát felváltó Legfelsőbb Bíróság döntött¹³. Ezzel az OTH eljárása egyfokozatúvá vált, és a határozata ellen benyújtott megváltoztatási kérelem elbírálása a rendes bíróság hatáskörébe tartozott. Ez azt jelentette, hogy a szakhatóság egyfokú eljárásban hozott döntése, amely elvileg jogerős volt, csak alaki jogerővel rendelkezett, és akkor vált anyagi jogerőssé, ha nem nyújtottak be ellene megváltoztatási kérelmet. A szakhatóság hatásköréből a bejelentési ügyekben kivonták a végleges döntés lehetőségét, továbbá egy sor olyan ügyben kellett a bíróságnak elsőfokon döntenie, amelyben a műszaki kérdések bonyolultsága még a szakhatóságot is nehéz kérdés elé állította volna. Ez a rendezés megkövetelte volna, hogy a Fővárosi Bíróság keretében olyan tanácsot hozzanak létre, amely színvonala az OTH-ban elővizsgálóként továbbdolgozó volt szabadalmi bírók színvonala felett áll.

A gyakorlatban ezt a kérdést úgy hidalták át, hogy a három tagú tanácsban az elnök hivatásos bíró volt, a két ülnök első fokon az OTH Iparjogvédelmi Tanácsának két meghívott tagja, másodfokon egy hivatásos bíró és az OTH Iparjogvédelmi Tanácsának egy meghívott tagja volt. A helyzet hasonlított a megszüntetett Szabadalmi Bíróság munkabeosztására: valamennyi bíró mindkét osztály tagja volt, és így lehetőség volt arra, hogy a bírói osztály ügyeibe a tapasztaltabb bírákat vonják be¹⁴. A szabadalmi bírák jelentős részét az OTH átvette, és ha közülük került a két ülnök meghívásra, a korábbi színvonal elérhetőnek látszott.

A változást azonban az okozta, hogy mivel az OTH államigazgatási szervként alakult meg, bírósági jellege megszűnt, a bírói függetlenség nem érvényesült, helyette alá-fölé rendeltség keletkezett az osztályokba besorolt elővizsgálók és a feletteseik között. A hivatal vezetője vagy helyettese vezette azt a háromtagú tanácsot, amelyben az elővizsgáló volt az ügy előadója, de lényegében a vezető

¹⁰ 1949. évi 8. sz. törvényerejű rendelet (Tvr.) 7.§. (1) bek.

¹¹ 1954. évi VI. törvény

¹² 1954. évi 18. tvr. az 1954. VI. tv. végrehajtására 4.§. (1) Iparjogvédelmi ügyekben - az 1949:8 törvényerejű rendelet által a budapesti ítélőtáblára ruházott hatáskörben - a budapesti fővárosi bíróság egy hivatásos bíróból és két népi ülnökből álló tanácsban jár el.

¹³ 1949. évi 8. sz. törvényerejű rendelet a szabadalmi, védjegy és mintaoltalmi jogszabályok egyes rendelkezéseinek módosításáról.

¹⁴ Szabadalmi Közlöny 1938. évi első számának melléklete

akarata érvényesült. Fordított volt a probléma a Fővárosi Bíróságnál, mert az OTH két kiküldött ülnöke a tanács elnökét - annak jogi érveit mellőzve - leszavazhatta. Volt olyan eset, amikor a tanács elnöke a döntés kihirdetését azzal kezdte, hogy a bíróság a végzésével törvénytörő gyakorlatot folytat.

Az OTH szervezése már teljes mértékben a Rákosi-diktatúra által támasztott követelményeknek megfelelően ment végbe. A vezetők kijelölésénél a szinte egyetlen szempont a politikai megbízhatóság volt, a jogi vagy műszaki képesítéssel kevésbé törődtek. A régi szabadalmi bírakat eleinte nem lehetett nélkülözni, azonban a nyugdíjba menők pótlását legalábbis kezdetben még nem tudták szakmai szempontok szerint biztosítani, mert az egyetemeken a felvételi során a politikai szűrés csak 1949-ben kezdődött el. Idő kellett ahhoz, hogy az új, a rezsimhez lojális értelmiség felnőjön és megszerezze az elbíráláshoz szükséges szakmai gyakorlatot. Az átmeneti időben ezért a színvonal romlott, mert az új elővizsgálók felvételénél a politikai megbízhatóság fontosabb volt, mint a műszaki képzettség. Így került az elővizsgálók közé mérnökökkel együtt néhány megbízható munkáskáder is.

A technika a 20. században óriási mértékben fejlődött és ez megkövetelte a szakemberek egyre nagyobb mértékű specializálódását. A fejlett ipari államok, mint USA, Anglia, Németország, Japán szabadalmi rendszere ezzel a fejlődéssel lépést tudott tartani és a szabadalmi hivatalok százas nagyságrendű elővizsgáló gárdája képes volt az oltalom alá helyezhető műszaki megoldások teljes spektrumának áttekintésére és elbírálására. A tévedés joga azonban őket is megillette, ezért szükség volt a panaszok elbírálására. Németországban külön szabadalmi bíróság működik, és meghatározott törvénytörések esetén a szövetségi bírósághoz is lehet fellebbezni¹⁵. A nagyobb és a fejlődés élvonalában álló országok szabadalmi hivatalai többé-kevésbé lépést tudtak tartani a fejlődéssel. Kis országoknak, lényegesen kisebb forgalommal, ilyen hatalmas apparátus fenntartására nem volt lehetősége, ezért olyan megoldásra kellett törekedni, amely - bizonyos kompromisszumokkal - de hasonló felépítésű elbírálást tesz lehetővé.

¹⁵ Patentgesetz, 111.§.

Magyarországnak a vesztes háború után egyetlen lehetősége az 1947-ben tervezett és a szakma minden ágából sürgetett reform volt, amely egy helyre koncentrálna a műszaki elbírálást. Ehelyett az 1948-49-es átszervezés éppen ellenkező irányú változást eredményezett és megindította a színvonal süllyedését.

Sztálin halála, de főleg 1956 után a Rákosi-korszak „hibáinak” kiküszöbölése és az „eltérő körülmények” miatti változtatások kiterjedtek a szabadalmi rendszerre is. Megszűnt a szerzői tanúsítvány, és visszaállították a szolgálati szabadalmi rendszert, ahol már nem közvetlenül az állam a tulajdonos, hanem az állami vállalat, de a szövetkezetek is megkapták a jogot a tagok találmányainak bejelentésére. Változtak a díjazási szabályok is. A szerződéses rendszert bevezetve lényegesen jobb lehetőséget biztosítottak az alkotók ösztönzésére. *A fórumrendszerhez azonban nem nyúltak hozzá.*

Változások a második szabadalmi törvényben

Az 1963 után bekövetkezett enyhülés magával hozta az óvatos kritika lehetőségét. Újjáalakult a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület (MIE), és így létrejött egy fórum, ahol a joggyakorlat problémáit fel lehetett tárni. Lehetővé vált több fronton a nyitás a vasfüggönyön túli világra, és egyre jobban előtérbe került az 1949-ben módosított Szt.1. változtatásának szükségessége. Az utolsó lökést az 1967-ben életbe lépő új gazdasági mechanizmus adta meg, és a szakmai körökben lefolytatott társadalmi vita után a parlament meghozta az 1970.01.01.-én hatályba lépett 1969. évi II. törvényt (Szt.2.).

Az Szt.2. a bírósági szervezetben annyi változást hozott, hogy a Fővárosi Bíróságon a két ülnök műszaki képzettségű hivatásos bíró lett, akiktől nem követeltek jogi végzettséget. A Legfelsőbb Bíróságon viszont három hivatásos bíróból álló tanács döntött másodfokon, azaz ott is megszűnt az ülnökrendszer és ezzel a műszaki jelenlét. A hatáskör kérdésében pozitív változásnak tekinthető, hogy minden visszakerült államigazgatási hatáskörbe, kivéve az egyik, az Szt.1. 21.§ 2. pontja szerinti megsemmisítési feltételt¹⁶, amely találmánybitorlás címen változatlanul bírósági hatáskör

¹⁶ 21. § A szabadalom megsemmisítendő..., 2. ha nem a valóságos feltalálónak vagy jogutódjának adatott (5.§)

maradt. De legalább a visszakerült eljárásokban megismerhetővé vált a Hivatal műszaki álláspontja. A szabadalombitorlás bírósági hatáskörben maradt.

A műszaki elbírálás szempontjából helyes intézkedés azonban egy újabb problémát vetett fel. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy a visszakerült ügyekben - más lehetőség hiányában - ugyanaz az osztály járt el, amely a szabadalmat engedélyezi. A tanács elnöke az osztályvezető, előadó tagja a bejelentési eljárást lefolytató elővizsgáló és másik tagja a jogi osztály egyik előadója. A *megsemmisítési* kérelem annak megállapítására irányul, hogy az oltalom engedélyezéséhez szükséges feltételek a bejelentés időpontjában nem álltak fenn. A megsemmisítési eljárás tehát a hivatali eljárás bírálata is, ezért az azonos személyek részvétele ellentmond annak az általános jogelvnek, mely szerint a fellebbviteli eljárásból ki van zárva, aki az elsőfokú eljárás döntéshozatalában részt vett. Miután ezt a helyzetet törvény hozta létre úgy, hogy nem utalt erre az alapelvre, az összeférhetetlenség kérdése fel sem vetődhetett. Ezt a visszás helyzetet fokozta, hogy a meghozott döntést, még ha nyilvánvalóan tévedésen alapult is, a Hivatal saját hatáskörben nem vonhatta vissza és nem módosíthatta¹⁷.

A helyzet fonáksága foglalkoztatta a törvényhozót. Ezt bizonyítja, hogy az Szt.2. módosítása során már bizonyos feltételek esetén ismét lehetővé tették a visszavonást, illetve a módosítást¹⁸.

Az Európai Szabadalmi Rendszerhez való csatlakozás jegyében sor került a harmadik és jelenleg is hatályos szabadalmi törvény¹⁹ meghozatalára, és ott a „*Magyar Szabadalmi Hivatal határozatai*” c. alatt a 46. § (4) bekezdésben lényegében azonos módon került szabályozásra. Az Szt.3. módosításai során az érdemi határozat megváltoztatási lehetősége „*Jogorvoslatok*” címszó alatt, az Szt.3. 53/A.§ (3) bekezdésében²⁰ került beiktatásra a szabadalom megadása, megszűnésének megállapítása, újra érvénybe helyezése, megsemmisítése és a nemleges megállapítás tárgyában. Egy két évvel későbbi novella²¹ az érdemi határozatnak megváltoztatási lehetőségét a

¹⁷ Szt.2. 34.§. (2) bek.

¹⁸ 1983. évi 5. sz. törvényerejű rendelet, 8.§ Az Országos Találmányi Hivatal a szabadalmi ügyekben hozott érdemi határozatát csak megváltoztatási kérelem alapján és csak a bírósághoz történő továbbításig vonhatja vissza vagy módosíthatja.

¹⁹ 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (Szt.3.)

²⁰ Beiktatta a 2005. évi LXXXIII. törvény 196.§.-a

²¹ 2007. évi XXIV. törvény 6.§. (2) bek.

megsemmisítési és nemleges megállapítási eljárásoknál korlátozta²², így a módosítás vagy a visszavonás akkor lehetséges, ha a hivatal megállapítja, hogy a döntés jogszabályt sért, vagy a felek a döntés módosítását vagy visszavonását egybehangzóan kérik.

A törvényhozó tehát több kísérletet tett az egyfokozatú eljárás miatti kedvezőtlen következmények kiküszöbölésére úgy, hogy a hatósági és bírósági feladatkör megosztásának kényes kérdéséhez ne kelljen hozzájárulni. Az Szt.2. hatálybalépése után az lett volna a legkézenfekvőbb megoldás, ha az OTH néhány tapasztaltabb szakemberét áthelyezik a Fővárosi Bíróságra. Az OTH vezetése azonban nem volt hajlandó átengedni legjobb munkatársait. Ha egy hivatali munkatárs a bíróságon szeretne volna munkáját tovább folytatni, akkor ki kellett lépnie a Hivatalból. Ez viszont azt jelentette, hogy nem mindig a legalkalmasabb szakemberek kerültek át. További problémát jelentett, hogy a műszaki végzettségű ülnökök, miután kellő tapasztalatot szereztek, otthagyták a bíróságot és szabadalmi ügyvivőként dolgoztak tovább, vagy esti egyetemen jogi doktorátust szereztek és ügyvédként folytatták tevékenységüket.

Az egyfokozatú hivatali eljárás bizonytalan kimenetelű felülvizsgálati lehetősége lényegében a **zavarosban halászók próbálkozásait támogatta**. Ha valakit bitorlás miatt bepereltek, a következmények alóli kibújás érdekében megsemmisítési kérelmet nyújtott be az Szt.2. alapján az OTH-nál. A bíróság ilyenkor a bitorlási pert felfüggesztette az előkérdés jogerős döntéséig. A kérelmező megváltoztatási kérelemmel élt az OTH elutasító határozata ellen, mert bízhatott a bíróság esetleges téves döntésében. A bíróság és az OTH közti feszült helyzetnek következménye volt, hogy a hivatali döntések jelentős része megváltoztatásra került, azonban ezek között nagyon sok volt a fordított döntés. Ez viszont azzal járt, hogy jelentősen megnőtt a megváltoztatási kérelmek száma és ezzel az átfutási idő. Évek teltek el, amíg a bitorlási per végre folytatódhatott.

A fórumrendszer mai problémái

A mai napig fennálló fórumrendszer legnagyobb hibája, hogy lényegében **kivette annak a szervnek a kezéből a joggyakorlat irányítását, amelynek ez a legfőbb feladata**. A bíróság függetlensége

²² Szt.3. 53/A.§ (3) bekezdés f) pont

kizárja, hogy a Hivatal bármilyen formában irányítást gyakoroljon a bíróság munkája felett, a bíróság viszont - sok esetben szerepét tévesztve - olyan területen bírálja felül a hivatal munkát, ahol nem rendelkezik a szükséges felkészültséggel.

De az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az egyfokozatú elbírálás milyen további hatással volt a Hivatal (mai nevén SZTNH²³) munkájának hatékonyságára. A múlt század első felében a Szabadalmi Bíróság hivatalos lapja, a Szabadalmi Közlöny rendszeresen és részletesen ismertette a bírói osztály jogerős döntéseit a Jogesetek c. rovatban. A jogesetek fontosságát nem kell hangsúlyozni. Nyilván az is szerepet játszott abban, hogy az útmutató hivatali határozatok a Szabadalmi Bíróság megszűnte után már nem kerültek közlésre, hogy a bejelentések döntő többsége szerzői tanúsítványként került elbírálásra. 1957 után, amikor megszűnt a szerzői tanúsítvány, már szükséges lett volna a hivatali gyakorlat alaposabb megismerése. Ennek hiányában megszorodott a megváltoztatási kérelmek száma. A Bírósági Határozatok csak a Legfelsőbb Bíróság, majd az Ítéletábrák felállása után a Fővárosi Ítéletábra jogerős döntésével zárult jogeseteket közöl, amelyek vajmi kevés betekintést nyújtanak a Hivatal joggyakorlatába.

Ez többféle következménnyel járt. Meggyengült az engedélyezéssel kapcsolatos joggyakorlat egységessége és a Hivatal elvi irányító szerepe. Az osztályonként, sőt sokszor még előadónként is eltérő elbírálás elbizonytalanította a képviselőket ellátó szabadalmi ügyvivőket, mert nem lehetett előre tudni, hogy ki lesz a bejelentés előadója. **Az elbírálás elbizonytalanodása a zavarosban halászhók malmára hajtotta a vizet és egyébként reménytelennek tűnő bejelentésekre is sikerült több esetben szabadalmat kapni.**

A jogesetek közlönyben történő ismertetése azzal az előnnyel járt, hogy a döntések indoklásának megfogalmazására sokkal nagyobb figyelmet fordítottak, sőt a döntéshozók már a tárgyalás során törekedtek arra, hogy minden homályosnak tűnő részlet felderítésre kerüljön. 1957 után a jogerőre emelkedett felszólalási eljárások, 1970 után pedig a megsemmisítési, megvonási és nemleges megállapítási eljárások ismertetésének hiánya is befolyásolhatta a döntések indoklásának színvonalát. A szerző véleménye szerint **a Hivatal előtti eljárások jogerőre emelkedett**

²³ 2011.01.01.-óta Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH)

határozataiból válogatott jogesetek ismertetése nemcsak az ügyfelek és a képviselők számára jelentene eligazodási lehetőséget, hanem a határozatok alaposabb indoklására készítetne, ami feltétlenül emelné a színvonalat.

A problémák objektív okait vizsgálva nem tettünk különbséget aközött, hogy az eljáró bíró önhibáján kívül, vagy személyiségénél fogva nem képes az elvárásoknak megfelelően feladatát ellátni. Itt csupán annyit szeretnénk megemlíteni, hogy nemcsak a műszaki képesítésű bírónál jelentkezett probléma, hanem a hivatásos jogász bírónál is. A Fővárosi Bíróság nem rendelkezett olyan bírakkal, akiknek megfelelő gyakorlatuk lett volna iparjogvédelmi ügyekben. Ennek az lett a következménye, hogy olyan bírakat neveztek ki az iparjogvédelmi tanács vezetőjének, akik egészen más területről kerültek áthelyezésre. A gyakori változás mind a jogász, mind pedig a műszaki bírók személyében tovább növelte az egyébként is jelentkező gondokat.

A hivatali gyakorlat nélküli és bírói hivatásra előkészületlen fiatal műszakiakat lényegében a kinevezésük után azonnal a mélyvízbe dobták. A tanács két műszaki ülnöke közül a szavazó bíró az előadó műszaki bíró szakterületét általában nem, vagy csak érintőlegesen ismerte, a jogász tanácselnöktől pedig meg sem követelték, hogy műszaki kérdésben állást foglaljon, így az előadó bíróra hárult a teljes teher a műszaki kérdések helyes megítélésében.

A hivatali határozat alaki jogerővel rendelkezik, de megváltoztatását lehet a bíróságtól kérni. A hangsúly a megváltoztatás lehetőségén van. A bejelentési eljárás a Hivatal előtt lezárul és a bírósági felülvizsgálat azt hivatott eldönteni, hogy nem történt-e törvénysértés, illetve a 100.§ (3) alapján: „Ha a fél olyan kérdésben kíván bírósági döntést, amely a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala előtt folyó tárgyalásnak nem volt tárgya, a bíróság a kérelmet átteszi a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához...”. Megsemmisítési eljárás esetén a bíróságnak a hivatal határozatát a kérelem és az ellenkérelem keretei között kell megvizsgálni²⁴. A bíróság csak a felek előadásaira támaszkodva vizsgálhatja a Hivatal határozatát. A 100.§. (3) bekezdése erre az esetre is egyértelműen jelöli ki a bírósági eljárás korlátait.

²⁴ Ez csak közvetve olvasható ki a hivatali eljárásra vonatkozó törvényszövegből. Szt.3. „81.§. (3) A megsemmisítési kérelem visszavonása esetén az eljárást hivatalból folytatni lehet. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala ilyen esetben is a kérelem keretei között, a felek által korábban tett nyilatkozatok és állítások figyelembevételével jár el.” Ez vonatkozik a bíróságra is, mert a felülvizsgálatot nyilván nem lehet olyan területre kiterjeszteni, ami az alapeljárásban nincs megengedve.

Az említett törvényhely egyébként helyes célja, hogy ne lehessen olyan adatok birtokában dönteni, amelyben a Hivatal álláspontja nem ismeretes, de a rendelkezés a gyakorlatban az **eljárás elhúzódsát** okozta. Ha a kérelmezőnek nem volt érdeke az eljárás gyors befejezése, akkor újabb bizonyítékokat nyújtott be és a bíróság kénytelen volt a kérelmet a 100.§. (3) bekezdése alapján a Hivatalhoz átteni.

Valószínűleg a bírák személyében történt gyakori változás, de az egyfokozatú hivatali eljárás hatására a Hivatal egyes osztályai közt kialakult eltérő joggyakorlat is közrejátszhatott abban, hogy **a bíróság jogalkalmazása fokozatosan távolodott a jogalkotó szándékától**. Eleinte inkább az adott ügygel kapcsolatos szakértelem hiányosságai, továbbá a felek előadásainak meggyőzőképessége közötti különbség következtében fordult elő gyakran fordított döntés: a helyes hivatali döntést megváltoztatták, a hibás döntést viszont nem orvosolták.

A bírói pálya: hivatás. A jó bírónak túl kell tennie magát minden előítéleten, és ha az eljárás során kialakult véleményét megdöntő tény kerül feltárára, azt nem hagyhatja figyelmen kívül.

Officialitás a bírósági eljárásban

Két olyan problémát emelnék ki, amely miatt a bírósági döntések egyre inkább megkérdőjelezhetővé váltak. Mindkettő a kontradiktórius eljárásban az officialitás előtérbe kerüléséhez fűződik. A bíróság olyan *újdonságkutatót* végzett, amelyre a törvény szerint csak a Hivatalnak és csak a bejelentési eljárásban van joga, és az *indoklásban* olyan indokokat tüntettek fel, amelyre a szabadalmat megtámadó fél sem a Hivatal előtti, sem a bíróság előtti eljárásban nem hivatkozott.

A jogszabályi felhatalmazás nélküli, *de facto* officialitás első csírái már a hetvenes években jelentkezték, amikor a fiatal műszaki bírók a szakmájukhoz közelálló ügyekben a **hivatal álláspontjától eltérő módon közelítették meg a vitás kérdést, olyan érvekkel, amelyekre a felek nem hivatkoztak**. Ezzel viszont a bíróság a fél mellett beavatkozott az eljárásba. A jogi kereteket

meghaladó műszaki gondolkodás a folytatásban is megnyilvánult, mert a vita a továbbiakban nem egyenlő felek, a műszaki bíró és a másik fél között zajlott. Gyakran fordult elő, hogy a bírót nem sikerült esetleges tévedéséről meggyőzni. De ha történetesen igaza is volt a műszaki bírónak, akkor sem lett volna szabad az eljárás kimenetelét befolyásolnia. Lényegében ezt a folyamatot erősítette a *műszaki szakértők* kirendelése is, akik műszaki véleményükben olyan kérdésekre is kitértek, amelyekre a kérelmező nem hivatkozott és így a hivatal előtti eljárásnak nem volt tárgya.

Az officialitás akkor került markánsabban előtérbe, amikor a polgári perrendtartásról szóló törvény²⁵ 2000.01.01-jén hatályba lépő módosítása²⁶ során a 3. § új (5) bekezdéssel bővült, amely a **szabad bizonyítás elvét** rögzítve, lehetővé tette, hogy a bíróság felhasználhasson minden bizonyítékot, amely a tényállás felderítésére alkalmas. Annak ellenére, hogy fellebbezés esetén a Fővárosi Ítéltábla minden esetben utasította az elsőfokú bíróságot, hogy ne alkalmazza az officialitás elvét, az elmúlt több mint 11 év alatt több esetben végzett a bíróság kutatást, és ennek eredményeként hivatalból újabb dokumentumokat vont be az eljárásba. Ezzel a bíróság a kérelmezőt segítve olyan helyzetet állított elő, amely lehetetlenné tette a *restitutio in integrum* alkalmazását, mert lehetővé vált, hogy a kérelmező olyan dokumentumokra hivatkozhasson, amelyek a kérelmeiben nem szerepeltek, de amelyek - legalábbis a bíróság álláspontja szerint - relevánsak az adott eljárásban.

A szakirodalomban több alkalommal felhívták a figyelmet a bíróság téves joggyakorlatára. Ficsor Mihály, a Hivatal elnökhelyettese 2001-ben²⁷ közzétett tanulmányában hazai és uniós forrásokra hivatkozva bizonyította, hogy megsemmisítési eljárásban nincs helye az officialitásnak. A hivatali eljárásban következetesen végrehajtották a törvény erre vonatkozó rendelkezéseit, de a Hivatal és a bíróság álláspontja között eltérés mutatkozott.

A megsemmisítési eljárásba új dokumentumok bevonása a hivatali határozat vizsgálata helyett a bíróság részéről olyan súlyos félreértése volt a törvények értelmezésének, hogy a törvényhozó a szabadalmi törvény módosítása során kénytelen volt egy ezt kizáró rendelkezést beiktatni az Szt.3.

²⁵ 1952. évi III. törvény (Pp.)

²⁶ 1999. évi CX. törvény

²⁷ Ficsor Mihály: Az officialitás elve a megsemmisítési eljárásban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2001. 106. évf. 4. sz.

81. § (1) bekezdésébe.²⁸ A megsemmisítési kérelemre a szabadalmas nyilatkozik, amelyet az Hivatal határidő kitűzésével észrevételre megküld a kérelmezőnek. Ennek a határidőnek a lejárta után lép hatályba az Szt.3. 81. § (1) bekezdése szerinti kizáró rendelkezés.

Egyértelmű, hogy ez a kizárás nemcsak az SZTNH előtti, hanem a bíróság előtti eljárásra is kiterjed. Ezt alátámasztja az Szt.3. 100.§ (3) bekezdésébe beiktatott rendelkezés.²⁹

Ezt követően új dokumentumok bevonására már nem került sor, azonban az официális eljárás másik formája, a hivatali határozat vizsgálata helyett az eljárásba eredetileg bevont dokumentumok más helyeinek a vizsgálata a kérelmetől és az ellenkérelmetől függetlenül, változatlanul bírósági gyakorlat maradt. Ficsor egy másik tanulmányban³⁰ mutatott rá néhány bírósági végzés indoklását is idézve a bíróság официális eljárást alátámasztó érvelésének téves voltára.

Az officialitás másik esete ahhoz a problémához fűződik, hogy a **jogalkotó nem az egyfokozatú hivatali eljárás második fokozatát akarta a bíróságra bízni, hanem csak az esetleges hibás döntés megváltoztatását.** A bíróság nem kaphatott és nem is kapott több jogot, mint amennyi a törvény szerint a hivatali eljárásban a döntéshozót megilleti. Az Szt. kifejezetten hivatkozik arra, hogy ha a hivatal nem vélelmezi a szabadalom engedélyezhetőségét, az okokat felhívásban kell közölni a bejelentővel³¹ és az elutasítást csak a felhívásban pontosan megjelölt okok alapján lehetett elutasítani, amelyekre tehát a bejelentőnek módja volt nyilatkozni³². A hivatali eljárásban erre súlyt helyeznek és a határozat indoklásában csak olyan kérdések szerepelhetnek, amelyekre vonatkozólag a felek nyilatkozhattak.

²⁸ 2005. évi LXXXIII. törvény 204.§ (1): „...A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által a kérelmező számára kitűzött határidő elteltét követően a megsemmisítés alapjául szolgáló okként **nem jelölhető meg olyan ok**, amelyet az említett határidőn belül nem jelöltek meg a megsemmisítés okaként.”

²⁹ 2005. évi LXXXIII. törvény 210. § (1): „Ha a fél olyan kérdésben kíván bírósági döntést, amely a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala előtt folyó eljárásnak nem volt tárgya, a bíróság a kérelmet átteszi a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához, **kivéve**, ha a szabadalom megsemmisítésére irányuló eljárásban a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala a megsemmisítés alapjául szolgáló okot a 81. § (1) bekezdése alapján hagyta figyelmen kívül, illetve, ha a megsemmisítés alapjául szolgáló újabb okot a megváltoztatási kérelemben vagy annak előterjesztését követően jelölték meg; az ilyen **megsemmisítési okot a bíróság figyelmen kívül hagyja.**”

³⁰ Ficsor Mihály: „Adjon ügyis, ha nem kérem”? Még egyszer (A) hivatalból az officialitásról és a megsemmisítésről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 2008. 113. évf. 1. sz.

³¹ Szt.3 76. § (1) bek.

³² Szt.3 76. § (3) bek.

A bíróság előtti - megváltoztatási kérelemmel indult - kontradiktórus eljárásban még akkor sem engedhető meg, hogy a bíróság a végzését saját, a Hivatal indokai között nem található érveléssel indokolja, ha a Hivatallal azonos végeredményre jut. Jobb esetben ez a különvélemény legalább némileg megismerhető a bíróságnak a felekhez intézett kérdéseiből, de sokszor fordult elő, hogy a felek csak az érdemi végzés indoklása alapján szerezhettek pontos ismeretet a bíróság álláspontjáról, vagy annak okáról. Ez pedig azt jelentette, hogy az indoklásban olyan érvelés is szerepelt, amire a feleknek az elsőfokú tárgyalás keretében nem, hanem csak a fellebbezésben volt módjuk nyilatkozni.

Ezzel a bíróság a hatályos törvény rendelkezését figyelmen kívül hagyva olyan gyakorlatot folytatott, amelyre a hivatali eljárás során sem volt lehetőség. Eljárásával **a bíróság az egyik fél mellett beavatkozott az eljárásba**, és ha az érdekelt fél az értékelést magévá tette, akkor ennek alapján döntött, figyelmen kívül hagyva a törvény rendelkezését, amely ilyen esetre az ügy áttételét írta elő³³.

Összefoglalva: A fórumrendszer, amelyet az Szt.1. hozott létre, már a kezdetben sem volt a legszerencsésebb megoldásnak tekinthető, azonban a technika akkori színvonala következtében még elviselhető volt. A változtatásra irányuló igény egyre erőteljesebben jelentkezett és a második világháború után úgy tűnt, lehetőség nyílik a szükséges változtatások keresztülvitelére. A kommunista hatalomátvétel ezt a folyamatot megakasztotta és az iparjogvédelem szovjet rendszerű átalakítása a fórumrendszer ellentétes irányú átalakítását eredményezte, amely azonban a szerzői tanúsítvány elvetése és a szabadalom visszaállítása után lényegében nem változott. Változatlan maradt az Szt.3. hatályba lépése után is, ami azt jelenti, hogy még kevésbé felelt meg a kívánalmaknak, mint a múlt század első felében. A mai helyzetet súlyosbítja, hogy közben a technika fejlődése egyre bonyolultabb műszaki kérdésekben való eligazodást kíván a döntéshozóktól.

Nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségek

³³ Szt.3. 100. § (3) bek.

A bevezetőben feltett kérdésre: **van-e lehetőség arra, hogy nemzetközi szerződésekből származó kötelezettségeink megszegése nélkül hatékonyabbá tegyünk a szabadalmi rendszerünket**, a szerző véleménye szerint nemcsak a lehetőség van meg, hanem egyenesen **kötelezettségünk** a jelenlegi lassú, költséges és a jogérvényesítés bizonytalanságát eredményező eljárás újragondolása és a szükséges változtatások átgondolt végrehajtása.

Magyarország csatlakozott az Általános Vám és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretébe tartozó, a Kereskedelmi Világszervezetet (WTO) létrehozó Marrakesh-i Egyezményhez, amely mellékleteivel együtt az 1998. évi IX. törvényben került kihirdetésre. A TRIPS egyezmény³⁴, a Marrakesh-i Egyezmény mellékleteinek egyike, kitér a szellemi tulajdonjogok érvényesítésével kapcsolatos tagállami kötelezettségekre.

A tagoknak biztosítani kell a **hatékony eljárást és jogorvoslatokat**, amelyek alkalmasak a jogsértések megelőzésére is³⁵. Az „...*eljárás legyen korrekt és méltányos. Ne legyen bonyolult vagy költséges, ne legyenek ésszerűtlenül hosszú határidők és indokolatlan késedelmek.*”³⁶. Kétségtelen, hogy ezeknek a kötelezettségeknek a jelenlegi állapot nem felel meg.

Az egyezmény a fórumrendszer kialakítását - nyilván a tagok eltérő körülményeit figyelembe véve - nem köti meg, csupán egy minimális követelményt határoz meg. „*41. § 4. Az eljárásban résztvevő feleknek lehetőséget kell adni, hogy a határozatot a közigazgatási döntések végső felülvizsgálatára illetékes bíróság felülvizsgálhassa, és pedig - a nemzeti jogoknak az ügy fontosságára irányadó bírósági eljárási szabályaitól függően - legalább az érdemben hozott alapfokú döntés jogi vonatkozásait...*” Ehhez fűződik az a magyarázat, amelyet a következő pont tartalmaz: „*5. A Tagok egyetértének abban, hogy e rész nem tartalmaz kötelezettségeket egy olyan különálló jogrendszer létrehozására a szellemi tulajdonjogok érvényesítése tekintetében, amely az általános jogrendszer mellett működne...*”.

³⁴ 1998. évi IX. törvény 1.C) melléklet: Megállapodás a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól,

³⁵ 41. § 1. pont

³⁶ 41. § 2. pont

A fórumrendszer kialakítása tehát a tagállamok szuverén joga - egyetlen megkötéssel: a közigazgatási eljárásban hozott bármely jogerős határozat legalább jogi szempontból való felülvizsgálatára a közigazgatási döntések végső felülvizsgálatára illetékes bíróságnak legyen hatásköre.

Itt kell megemlíteni, hogy az utóbbi években felvetődött az európai szabadalomról szóló 1975. évi Luxemburgi Egyezmény életbeléptetése, amely az összes csatlakozó országban érvényes lenne anélkül, hogy az adott ország nyelvére le kellene fordítani. Egyelőre elég sok megoldandó probléma mutatkozik a bevezetése előtt. Ezek között elsősorban nyelvi probléma, illetve az európai bíróság és hazai bíróságok közötti munkamegosztás kérdése áll az előtérben. A közös szabadalom fenntartási költségei nyilván kisebbek lesznek, de kérdés, hogy a máshol jelentkező többletköltségek, például a megszerzett jogok érvényesítése során nem rónak-e nagyobb terheket a bejelentőre.

A szerző nincs egyedül azzal a véleményével, hogy **az európai szabadalom semmiben sem segíti elő egy olyan tőkeszegény ország, mint Magyarország kreatív potenciáljának kiaknázását és ezzel a gazdasági felzárkózást.** Csatlakozásunk esetén több dolgot is szem előtt kell tartani: változatlanul nagy figyelmet kell fordítani a hazai tőkeszegény bejelentők érdekében a hazai szabadalmi rendszerre, igen alapos kiválasztás után pályázatokkal lehetőséget biztosítani a nemzetközi sikerrel kecsegtető találmányok európai, illetve más külföldi bejelentésére, továbbá annak megakadályozására, hogy az innováció komoly befektetés után az anyagi források kimerülése következtében elakadjon és az addigi ráfordítások veszendőbe menjenek.

Az Európai Unió tagságunkból fakadó kötelezettségvállalásaink semmi esetre sem vezethetnek oda, hogy a hazai feltalálói aktivitás tovább szűküljön, és mindent el kell követni a kreatív potenciál minél szélesebb körű kihasználása érdekében. A hazai szabadalmi rendszer problémái nem szorulhatnak háttérbe, mert a mi gondjainkat más nem fogja megoldani.

A fórumrendszer reformjának lehetőségei

Az 1949-ben kialakított fórumrendszer egy eltéréssel elvileg megfelelt a TRIPS egyezményben vállalt minimális követelménynek. A különbség abban jelentkezett, hogy a közigazgatási eljárást egyfokozatúvá téve nemcsak jogi, hanem műszaki kérdésben is a bíróságnak kellett meghozni a végső döntést. A TRIPS egyezmény említett rendelkezései kizárólag a jogérvényesítés keretei között maradnak, és nem lehet azokat úgy értelmezni, hogy a bíróságok közigazgatási feladatokat is végezhetnének. Az, hogy mire ad az állam szabadalmat, közigazgatási eljárás keretébe tartozik, az viszont, hogy a törvényes előírások figyelembevételével adja vagy tagadja meg az oltalmat, annak végleges eldöntése bírósági hatáskör. Az 1949-ben létrehozott fórumrendszer ezen a téren a mai napig nem változott: bejelentési eljárásban a megváltoztatási kérelem kiterjedhet a teljes eljárás és abban hozott határozat felülvizsgálatára, és a bíróság a kérelem keretei között felülvizsgálhatja a műszaki kérdésben hozott közigazgatási döntést is.

Különálló szakbíróság létrehozása

A jog érvényesíthetőségének feltétele vita esetén a megadott jog terjedelmének és tartalmának megállapítása, valamint elhatárolása más jogától, illetve a közkincstől. Erről a döntés ugyanolyan **szakértelmet** kíván, mint a bejelentési eljárásban a megadásra kerülő oltalom tartalmának és terjedelmének elhatárolása. Miután nincs kötelezettség külön jogintézmény, esetünkben szabadalmi bíróság létrehozására, a szakszerűség biztosítása érdekében a **szakhatóság** (a Hivatal) mint közigazgatási szerv **hatáskörét** a bejelentési eljáráson kívül, amely a jog terjedelmének és tartalmának meghatározására irányul, **ki kell terjeszteni** minden olyan ügyre, amely a megadott jog tartalmának és terjedelmének megállapítására, valamint elhatárolására irányul.

Eszerint a **jog létrehozásának és fennállásának idejére a szabadalom terjedelmének és tartalmának megállapításával** kapcsolatban a jog létrehozása, a jog megállapítása, megsemmisítése, korlátozása és a feltaláló(k) személyének, illetve a feltalálók közti arány megállapítása tartozik a *közigazgatási feladatok* közé, azaz a bejelentési eljárás az esetleges

felszólalási eljárással együtt, valamint a nemleges (negatív) megállapítás, a szabadalombitorlás megtörténtének megállapítása (pozitív megállapítás), a megsemmisítési eljárás, a feltalálók személyében a változás, illetve köztük levő szerzőségi arány változásának megállapítása, továbbá annak megállapítása, hogy a bejelentésnek vagy a szabadalomnak a tárgyát más találmányából vették át.

Magyarázatra szorul, hogy a feltalálók személyében a változás, illetve a köztük levő szerzőségi arány megállapítása kérdésében a döntést miért tüntettük fel közigazgatási hatáskörként.

A szabadalmi bejelentésben fel kell tüntetni a feltalálókat és - a hazai gyakorlat szerint - a feltalálók egymás közti arányát a találmány létrehozásában³⁷. A *szerzőségi viták* (és ennek megfelelően a feltalálók személyében történő változásra, illetve a feltalálók közti arány megváltoztatására irányuló kérelmek) elbírálása a hatályos jog szerint bírósági hatáskör³⁸.

A szakemberek tudják, hogy ez a szabadalmaztatási eljárás leginkább vitatható, legkényesebb pontja. Közismert tény, hogy a szolgálati találmányok feltalálói között a tényleges feltalálókon kívül sokszor feltüntetésre kerülnek a feltaláló felettesei is (nem a feltaláló akaratából), vagy beosztottjai, akiket a feltaláló így akar jutalmazni a segítségükért. Ezt a hivatal nem tudja vizsgálni, és ennek megfelelően nem is vizsgálja. Így a szabadalom engedélyezése után kiadott szabadalmi okirat a valóságnak és az igazságnak meg nem felelő adatokat rögzít a feltalálókról. Ez a helyzet fennáll a vállalaton kívüli feltalálóknál is. Az igazi feltaláló ugyanis - annak érdekében, hogy találmánya megvalósuljon - kénytelen az anyagi támogatót, a közvetítőket és a hasznosító döntéshozóit is maga mellett „bevenni”.

Olyan esetek is előfordulnak, hogy a találmány szerinti berendezés és eljárás gyártásba vitele során valamelyik feltaláló, vagy más munkatárs olyan, a találmány lényegét nem érintő változtatást javasol, amely önálló bejelentésre nem alkalmas, de a hasznosítás lehetőségét jelentősen javítja.

³⁷ Szt. 7. § (3) Ha többen közösen alkották meg a találmányt, a feltalálók szerzőségi arányát - ellenkező megjelölés hiányában - egyenlőnek kell tekinteni.

³⁸ Szt. 7. § (4) Amíg jogerős bírósági ítélet mást nem állapít meg, az elismert bejelentési napon benyújtott bejelentésben megjelölt, illetve a (3) bekezdés szerint szerzőségi arányt kell irányadónak tekinteni.

Ilyenkor jogos igénye lehet az arányok javára történő változtatására, illetve a feltalálók közé történő felvételére.

Az esetek jelentős részében azonban egy, a bejelentés után bekapcsolódó hasznosító, vagy a feltalálók feletteseiben bekövetkezett változás miatt kívánnak a feltalálók személyén változtatni, illetve más olyan körülmény miatt, ami független a tényleges feltalálók megoldásától. Ilyenkor az illetékes bírósághoz fordulnak és „természetesen” közös megegyezéssel kérik a változtatást. A bíróság nem tudja vizsgálni az okokat, hanem egyszerűen elfogadja és szentesíti a megegyezést.

Ehhez még azt is hozzá lehet tenni, hogy senki, aki kívülről betekintést nyer a találmány létrehozásának körülményeibe, mint például a bejelentést készítő szabadalmi ügyvivő, nem tudhatja, hogy ki, illetve kik az igazi feltalálók, ha nem tárják fel előtte. A szabadalmi ügyvivő is csak sejtheti abból, hogy kitől, illetve kiktől kapja a szükséges információkat.

Teljesen fölösleges ebben a helyzetben a bírósági út, sőt javítana a helyzeten, ha a kérelemre a szakhatóság hajthatná végre a szerzőség és szerzőségi arány változtatását, mert meg lehetne követelni az indoklást, amely alapján kiderülhet, hogy a feltalálók közé belépni kívánó személy tevékenysége nem alkotó jellegű és ezért legfeljebb csak rutinmunkával járult hozzá a találmány létrejöttéhez. Ilyen esetben a kérelem elutasítható még közös megegyezés esetén is, mert az nyilván a hatályos törvény rendelkezéseinek kijátszására irányul³⁹. Ez viszont visszatartó hatással is járhat.

A fentiekkel szemben a **jog érvényességének** meghatározására vonatkozik a szabadalombitorlás, a kényszerengedély megadására, visszavonására és módosítására vonatkozó ügyek, az előhasználati jog és az egyéb szerzőségi vita. Ez a hatáskör szétválasztás megfelel a közigazgatási és bírósági hatáskör általános szétválasztási feltételeinek.

³⁹ Szt. 3. 7.§ (1) Feltaláló az, aki a találmányt megalkotta.

Mind a közigazgatási, mind a bírósági eljárást **két fokozatban** kell kialakítani és lehetővé kell tenni a TRIPS egyezmény szerinti jogorvoslatot, a közigazgatási döntések végső felülvizsgálatára illetékes bíróság felülvizsgálatát.

A **felülvizsgálat** lehetőségét azonban nemcsak jogi, hanem **műszaki vonatkozásban** is biztosítani kell. Ez történhet ugyanazon a helyen, a Legfelsőbb Bíróságnál, azonban ennek feltétele, hogy az adott műszaki terület legkiválóbb szakemberei vegyenek részt a döntéshozatalban, például az Akadémia elnökének a kijelölése alapján.

Ez a hatáskör megosztás azt eredményezi, hogy a rendes bíróság csak olyan jogok érvényesítésre vonatkozó ügyekben dönt, amelynek fennállását a felek nem vitatják. A jogok fennállásával kapcsolatos viták eldöntése viszont egy helyen történik, azaz megoldható, hogy eljárás **gazdaságossági** szempontokat figyelembe véve bizonyos eljárások összevonásával a jog fennállásának, terjedelmének, illetve más jogoktól való elhatárolásának megállapítása lényegesen **rövidebb idő alatt** elvégezhető legyen.

A másik szétválasztási lehetőség az 1949-ben kialakított fórumrendszer javított változata, ahol kizárólag a szabadalom engedélyezése, azaz a jog megadása tartozik közigazgatási hatáskörbe, azonban két fokozatú eljárásban és kizárólag műszaki kérdésben való felülvizsgálati lehetőséggel. A jogi vonatkozású felülvizsgálatot ennél a megoldásnál is a Legfelsőbb Bíróság végezné. A jog érvényesítésén kívül tehát a jog megállapítása, megsemmisítése, korlátozása és a jogosult személyének, illetve a jogosultak közti arány megállapítása átkerülne bírósági hatáskörbe. A jogok fennállásával kapcsolatos viták eldöntése itt is egy helyen történhet, itt is összevonhatóvá tehetők a különböző eljárások, és az átfutási idő így itt is minimalizálható. Az egyik szempontot, az átfutási idő csökkentését ezzel a két végletet jelentő fórumrendszer kialakítással lehet elérni, a kettő közé eső hibrid megoldások esetén a legoptimálisabb átfutási idő is csak lényegesen hosszabb lehet.

A másik szempont, amit a fórumrendszer kialakítása során meg kell fontolni: a **szervezeti felépítés**. Az első megoldás esetén a műszaki feladatok a szakhatóság hatáskörébe koncentrálnak, és a bíróságnál csak olyan mértékű műszaki jelenlétre lehet szükség, amely az eljáró tanácsban az

esetleges műszaki jellegű felvetések elbírálásánál segíti a jogász bírakat. Ez azért is kedvező, mert a bejelentések száma a gazdaság visszaesése és az Európai Szabadalmi Egyezményhez való csatlakozásunk következtében a nyolcvanas évek maximumának tizedére csökkent, azonban az elővizsgálók létszámát a technika fejlődése miatt nem lehetett lényegesen csökkenteni, sőt inkább növelni kellett volna.

A második megoldás esetén figyelembe kell venni, hogy az előbbiek szerint a szakhatósági létszám a kisebb hatáskör esetén sem csökkenthető, mert ezt a szükségessé váló kétfokú bejelentési eljárás, valamint a technika fejlődése miatti fokozatos specializálódás meggátolja. Az uniós szabadalom bevezetésével illetve a gazdaság élénkítésével két ellentétes irányzat befolyásolhatja ugyan a szakhatóság terhelését, de ez nem vezethet a szakhatóság leépítéséhez.

Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a bíróságnak műszaki kérdésekben is döntenie kell, ezért legalább olyan színvonalú műszaki bírói apparátussal kell rendelkeznie, mint a szakhatóságnak, annak ellenére, hogy a szakhatóság döntéseit nem bírálja felül, mert a jog megállapítása, megsemmisítése komoly műszaki felkészültséget igényel. Az ügyek száma ugyan általában lényegesen kevesebb, mint a szakhatóságnál, azonban elbírálásuk bonyolultabb és nagyobb gyakorlatot kíván a döntéshozóktól. Ezért a szakhatóságnál hosszabb gyakorlattal rendelkező elővizsgálóknak a bíróságra történő áthelyezésével lenne megoldható a megfelelő színvonal biztosítása a bíróság keretében.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a műszaki, gazdasági és jogi szempontokat egyaránt figyelembe véve optimális megoldást az 1947-ben javaslatokból kiindulva lehet megtalálni. Eszerint az akkori javaslatok lényegének megfelelően *a határvonalat a szakhatóság hatáskörének bővítésével - a jog létrehozásának és fennállásának idejére a szabadalom terjedelmének és tartalmának megállapítása (műszaki), illetve a nem vitatott oltalom érvényesítése (jogi) ügyek között - kellene elhelyezni.* Gazdaságosság szempontjából a másodfokú szakhatósági döntés műszaki felülvizsgálatát is a Legfelsőbb Bíróság keretében kialakított szaktanács végezné. A jogérvényesítési perekre a Fővárosi Bíróság kizárólagos illetékessége

megmaradna és a Fővárosi Ítéltábla másodfokú döntésének felülvizsgálatát a Legfelsőbb Bíróság említett szaktanácsa végezné.

A bevezetőben feltett kérdésre a válasz: *a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeink alapján nemcsak lehetőség van a jelenlegi rendkívül lassú eljárás hatékonyabbá tételére, hanem kötelességünk is.*